

Uit: De Volkskrant 9 mei 1987

De paus, de volgeling en de afvallige

Aleid Truijens

Twee jonge geleerden wisselen ernstige brieven met hun leermeesteres en promotor. Gedurende de vijf jaar durende correspondentie verandert de ene jongeling in een mystieke cultuurpessimist, de andere in een vlijtige onderzoeker, en de leermeesteres verandert van een wetenschappelijk adviseur in een soort guru. Deze ontwikkeling is te volgen in *Gesprekken in de nacht*, de bundeling van de brieven die Andreas Burnier en twee jonge Nijmeegse medewerkers elkaar met enige regelmaat schreven.

De criminologe Dessaur en de romanschrijfster Andreas Burnier vloeiden in die vijf jaren samen tot één persoon: zij schrijft essays, gedichten en romans die de neerslag vormen van een zoektocht langs 'andere' manieren van kennisverwerving dan die van het analytische, kritische empirische rationalisme: de antroposofie bij voorbeeld, het christelijk esoterisme, het boeddhisme, de psychologie van Jung. Daarbij zweert zij de ratio niet volledig af: 'Naar mijn mening kun je wel in rationele termen spreken over esthetische, religieuze of mystieke ervaringen, maar om die ervaringen te hebben, heb je andere kenbronnen nodig dan alleen het rationele, aan de zintuiglijk-waarneembare wereld geschoolde alledaagse bewustzijn,' schrijft zij in haar Brandende-Kwestielezing. Chris Rutenfrans, met wie zij het anti-euthanasiepamflet *Mag de dokter doden?* schreef, volgt de schrijfster op haar pad, René van Hezewijk is zo eigenwijs de Kerk der Rede te blijven bezoeken. Van hem treffen we in de tweede helft van het boek geen brieven meer aan.

Voor liefhebbers van 'ego-documenten' bevat deze correspondentie geen onthutsend biografisch materiaal. In de gesprekken op papier snijden de partners iedere keer een kloek onderwerp aan, dat serieus wordt aangepakt: of het 'ik' wel of niet reïncarneert, de lectuur van Mann, Etty Hillesum en Musil, het verschil tussen leven in Europa en de VS, de gruwelen en zegeningen van het Oostblok-communisme, om er enkele te noemen. Als er al iets persoonlijk wordt losgelaten, gebeurt dat in Reviaanse clichés (geen briefschrijver lijkt hieraan te ontkomen; Burnier wijst er zelf op in haar laatste brief): bij dreigende intimiteit is 'alles geestelijk', in Burniers leven treden 'een Veelbelovende Jonge Verloofde' en 'vele andere huisvrouwen met mij' op. Deze diefstal dwingt helaas tot een vergelijking en die valt ten nadele van deze brieven uit: ondanks de clichés, het redeloze gescheld en de dwangmatige

grapjasserij, vallen Reves brieven op door een hartelijke, bezorgde toon die ieder brievenboek van hem tot een roman over de bloei en het verval van een vriendschap maakt. De brieven uit *Gesprekken in de nacht* blijven daarentegen tot het eind afstandelijk.

Hoewel het wemelt van uitspraken als ‘tenslotte ben ik het intuïtieve, visionaire (oceanische) type’, ‘dat is mij te mesomorf’ en ‘Ik lijk wel een Kreeft’, krijgen de briefschrijvers als persoon weinig scherpe contouren; in hun academische dwang tot etiketteren maken ze zichzelf tot type. Overigens kan het proza van Rutenfrans af en toe wat geleende Reve-humor best gebruiken, ter verluchting van zijn heldere, maar eikenhouten betoogtrant. Andreas Burnier is van zichzelf echter al leuk genoeg.

Zoals vaker is de volgeling roomser dan de paus. Waar Rutenfrans poseert als vervoerd mysticus maakt hij een weinig authentieke, zelfs lachwekkende indruk: ‘Mijn sensitiviteit heeft zich blijkbaar zo sterk ontwikkeld, dat zelfs het geringste voorval en de normaalste mens zich voordoen als duizelingwekkende fenomenen.’ Van dat verfijnde gevoelsleven is weinig te merken als hij met grof geschut tegenstanders op zijn vakgebied onderuithaalt, het communisme hekelt of de moordlustige, neo-nazistische euthanasie-voorstanders aanvalt. Hij is dan zo overtuigd van het eigen, enig gelijk dat hij alleen al door zijn stelligheid imponeert, waarbij het echter niet zo snel opvalt dat de meeste van zijn ideeën – over de communistische dictatuur, of over de biologische bepaaldheid van mannen en vrouwen – uit de heel oude aartsconservatieve doos komen.

Nieuwe ideeën, steeds ontstaan uit een combinatie van inzicht en intuïtie op verschillende gebieden, zijn wel te vinden in Burniers brieven. Haar analyse van de huidige staatvormen, deels historisch, deels psychologisch, waarbij ze wijst op de demonische trekken van alle systemen en daar de noodzaak van verklaart, is scherpzinnig en genuanceerd, vooral omdat zij haar eigen vooroordelen goed doorziet. Andreas Burnier/Dessaur heeft, toen zij een afvallige heiden werd, één waardevol erfstuk uit de godsdienst van de rede meegenomen: de eis om denkbeelden helder en stapsgewijs te formuleren, zodat kritiek en weerlegging mogelijk zijn. Nergens klinkt de zelfvoldane tevredenheid door van de profeet die ‘weet’ en alleen nog hoeft te zaaien, met een levensblij glimlach op het gelaat. Een voorbeeld van zo’n gecombineerd inzicht: de ‘euthanasie-demagogen’ en de taal en letterkundigen van het opgeblazen ‘intertextuele connotatie-type’ hebben volgens haar gemeen dat zij ‘volstrekt gespeend zijn van verwondering en eerbied voor wat de alledaagse maat te boven gaat. In hun rationalistische hoogmoed die respectievelijk a-ethisch en anti-esthetisch is, proberen zij het leven te asfalteren en de schoonheid als iets belachelijks uit te bannen.’

Burniers brieven, vooral die van de laatste drie jaar, bieden een verhelderende achtergrond bij de ideeën die zij in haar recente essays en polemische artikelen, en in haar roman *De trein naar Tarascon* ‘officieel’ te boek stelde. Meer nog dan uit dat, veel stilliger getoonzette, werk blijkt uit deze brieven dat degenen die Andreas Burnier beschuldigen van sectarisme of hysterische warhoofdigheid, ongelijk hebben. Dessaur is haar wetenschappelijke scepsis en precisie nog niet kwijt en Andreas Burnier behield de poëtische verwondering en twijfel, die nodig zijn om te voorkomen dat een literair werk verwordt tot een rammelende ideeënbus.